

Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 2, 5, 6, 3, 1

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

---

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Aan christenen wordt de boodschap overgebracht dat het gedrag van hun geloofsgenoten een voorbeeld voor hen moet zijn / dat de keuze voor het martelaarschap een goede keus is 1
- Aan niet-christenen wordt de boodschap overgebracht dat de beschrijving van de zekerheid / de wens om martelaar te worden van deze vroege christenen laat zien dat het christendom de moeite waard is 1

3 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat voor de beantwoording van onderzoeksvraag 2 de bron de betrouwbaarste informatie bevat, omdat de christenen hierin zelf hun opvattingen beschrijven / vastleggen ter navolging, terwijl voor een beschrijving van de (feitelijke) gebeurtenissen in 180 de bron te gekleurd is.

Opmerking

Alleen met een juiste verwijzing naar de bron worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores

De middeleeuwen

---

4 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de bron wordt 'de confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa' (of een omschrijving daarvan) beschreven 1
- want de Franken/Germanen nemen een deel van het (West-)Romeinse Rijk in bezit 1

5 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat:

- de continuïteit in de militaire organisatie er uit bestaat dat vorsten (als de Prince of Wales) nog steeds strijdkrachten aanstellen door hen persoonlijke trouw te laten beloven, wat een voortzetting is van de feodale verhoudingen uit de vroege middeleeuwen 2
- de militaire organisatie zich aanpast aan de nieuwe economische omstandigheden, omdat de krijgsman wordt beloond met een geldbedrag, wat past bij de herleving van ambacht en handel / de opkomst van een geldeconomie 2

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat in deze uitspraak de nieuwe wetenschappelijke belangstelling van de Renaissance naar voren komt, want Leonardo da Vinci hecht veel waarde aan empirie/eigen waarneming/ervaring.

of

Uit het antwoord moet blijken dat in deze uitspraak de heroriëntatie op de klassieke oudheid naar voren komt, want Leonardo da Vinci hecht veel waarde aan de goede geschriften die zijn nagelaten.

7 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- De instelling van de drie Collaterale Raden in de Nederlanden door Karel V past bij 'het begin van staatsvorming en centralisatie' (of een omschrijving daarvan) 1
- Met de instelling van (één van de volgende): 2
  - de Raad van Financiën wilde Karel V meer eenheid in de belastingheffing krijgen / de centrale inkomsten vergroten/beter beheren, waardoor het centrale bestuur werd versterkt.
  - de Raad van State wilde Karel V een duidelijker centraal beleid op het terrein van de buitenlandse politiek/oorlogsvoering kunnen voeren, waardoor het centrale bestuur werd versterkt.
  - de Geheime Raad wilde Karel V een grotere eenheid in rechtspraak/wetgeving tot stand brengen, waardoor het centrale bestuur werd versterkt.

Bij vraag 7, eerste scorebolletje, dient als kenmerkend aspect 'het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van de Nederlandse staat' (of een omschrijving ervan) ook goed gerekend worden.

Indien de kandidaat dit aspect noemt, dient bij het **tweede** scorebolletje de tekst:

waardoor het centrale bestuur werd versterkt

vervangen te worden door:

wat zorgde voor weerstand/verdeeldheid.

Opmerking

Voor het noemen van één van de drie Collaterale Raden zonder verband met het kenmerkend aspect wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
8	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Een oorzaak voor het uiteenvallen van de Pacificatie van Gent is de angst van veel rooms-katholieken voor de groeiende macht van de calvinisten. De bron illustreert deze oorzaak, want de invloed van de calvinisten blijkt uit de vaststelling dat de koning in de 'kwestie van de religie' zijn wil niet mag opleggen / geen andersdenkenden mag vervolgen.	
9	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is: De bewering is juist want in deze tekst wordt gesteld dat de Staten het recht hebben een andere vorst te nemen als de eigen vorst zijn bevoegdheden te buiten gaat/een tiran is, wat overeenkomt met het Plakkaat van Verlatinge waarin Filips II afgezworen wordt als heer vanwege zijn (vermeende) tirannie. <i>Opmerking</i> <i>Alleen als ingegaan wordt op de inhoud van het Plakkaat van Verlatinge worden scorepunten toegekend.</i>	
10	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat de Staten-Generaal een nieuwe Bijbelvertaling betalen, omdat daarin verschillende interpretaties/opvattingen konden worden verenigd, zodat de religieus-politieke tegenstellingen (die tijdens het Bestand naar boven kwamen) overbrugd konden worden.	
11	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: • De foto van de schuilkerk laat zien dat de rooms-katholieken geen duidelijk zichtbaar kerkgebouw hebben, waaruit blijkt dat er voor rooms-katholieken wel ruimte is om hun godsdienst te belijden (wat wijst op tolerantie) maar dat dit in het geheim/niet openlijk moet gebeuren (waaruit blijkt dat er geen godsdienstvrijheid is) 2 • De foto van de Sint Nicolaaskerk laat zien dat de rooms-katholieken na 1887 wel een duidelijk zichtbaar kerkgebouw in Amsterdam hebben, (waaruit blijkt dat de rooms-katholieken geen achtergestelde positie meer innemen); het gelijkheidsideaal van de Verlichting is nu blijkbaar ook op godsdienstig terrein toegepast 2	
12	maximumscore 3 Uit het antwoord moet blijken dat: • door de wetenschappelijke revolutie van de zeventiende eeuw er een meer kritische benadering komt van bestaande opvattingen. Bekker onderzocht zelf de Bijbel en werken uit de oudheid om tot een eigen conclusie te komen 2 • Spinoza stelde dat hekserij en magie niet het bewijs van goddelijke macht zijn zoals de kerk beweerde, maar voortkomen uit menselijke onwetendheid (waar de opvatting van Bekker bij aansluit) 1	

Vraag	Antwoord	Scores
13	maximumscore 4 Een juist antwoord bevat de volgende elementen: • Een juiste omschrijving van het idee van het sociaal contract volgens Locke, bijvoorbeeld dat volgens het sociaal contract een volk het bestuur (vrijwillig) overdraagt aan een vorst waarna de vorst dit volk/het algemeen belang beschermt • Een juiste weergave van de opvatting van Bernier dat het de wil van het volk is om de kerk/het geloof te herstellen, terwijl de revolutionairen het geloof hebben verboden/het atheïsme hebben ingevoerd • Een juiste weergave van de opvatting van Bernier dat het de wil van het volk is geregeerd te worden door een koning, terwijl de revolutionairen de koning hebben terechtgesteld • Een juiste verklaring voor het gebruik van het idee van het sociaal contract door Bernier, bijvoorbeeld dat de revolutionairen in opstand zijn gekomen omdat volgens hen de handelwijze van de vorst niet in overeenstemming was met de wil van het volk, maar dat zij zelf ook niet naar het volk/de volkswil luisteren als het hen niet uitkomt	1 1 1 1
14	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is: • De 'Wet Le Chapelier' verbood verenigingen van arbeiders en boeren (zoals gilden en vakbonden) • Eén van de idealen van de Franse Revolutie was gelijkheid/vrijheid voor iedereen (ook voor de verschillende beroepsgroepen) • De socialisten richtten vakbonden op om de arbeiders te organiseren, door de 'Wet Le Chapelier' werden deze organisaties verboden waardoor stakingen onmogelijk werden	1 1 1
15	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: bij conclusie 1: • De positie van de regering van koning Lodewijk XVI verslechterde na de financiële hervormingen van Necker / het bijeenroepen van de Staten-Generaal in mei 1789 / de besluiten van de Nationale Vergadering / de grondwet van 1791 bij conclusie 2: • Tijdens de revolutie streed een groot deel van het volk tegen privileges van het ancien regime, maar toen Napoleon een nieuwe monarchie / vergelijkbare privileges instelde, werd hij toch gesteund door het volk	2 2

Door de tijd heen

---

16 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
6, 4, 1, 3, 2, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Moderne tijd

---

17 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Domela Nieuwenhuis wilde de rijke burgerij duidelijk maken dat de overheid meer aandacht moest krijgen voor negatieve gevolgen van de Industriële Revolutie / er maatregelen moesten worden genomen om de levensomstandigheden van de arbeiders te verbeteren 1
- Dit sluit aan bij '(de discussie over) de sociale kwestie' (of een omschrijving daarvan) 1
- Domela Nieuwenhuis wilde de arbeiders duidelijk maken dat zij iets konden doen aan hun omstandigheden / zich moesten organiseren 1
- Dit sluit aan bij 'de opkomst van emancipatiebewegingen' (of een omschrijving daarvan) / 'de opkomst van de politiek maatschappelijke stroming socialisme' (of een omschrijving daarvan) 1

Opmerkingen

Als bij zowel de rijke burgerij als bij de arbeiders hetzelfde (juiste) kenmerkende aspect wordt genoemd met een verschillende passende boodschap, worden maximaal 3 scorepunten toegekend, waarvan 1 voor het kenmerkende aspect .

Als bij zowel de rijke burgerij als bij de arbeiders telkens hetzelfde (juiste) kenmerkende aspect wordt genoemd met dezelfde passende boodschap, worden maximaal 2 scorepunten toegekend.

18 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Zonder industrialisatie was geen grootschalige vlootbouw (zoals de Vlootwet in gang zette) mogelijk, terwijl 1
- zonder vloot geen imperialistische buitenlandse politiek (zoals de *Weltpolitik* beoogde) mogelijk was 1

Vraag	Antwoord	Scores
19	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Emily Davison waagde haar leven voor het vrouwenkiesrecht wat past bij de volgende kenmerkende aspecten (twee van de volgende): – 'Voortschrijdende democratisering met deelname van uiteindelijk ook vrouwen aan het politiek proces' (of een omschrijving daarvan), omdat zij haar leven waagde voor het vrouwenkiesrecht. – 'De opkomst van de politieke-maatschappelijke stromingen, waaronder het feminisme' (of een omschrijving daarvan), omdat de strijd voor het vrouwenkiesrecht onderdeel vormde van de feministische beweging. – 'De opkomst van emancipatiebewegingen' (of een omschrijving daarvan), omdat de strijd voor het vrouwenkiesrecht/het feminisme onderdeel is van de emancipatie van de vrouw.	
	per juist gelegd verband met een passend kenmerkend aspect	1
20	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is: • Het onmiddellijke doel van de revolutie is volgens de Spartakisten een machtsovername door de arbeidersklasse/soldaten- en arbeidersraden • Het uiteindelijke doel is de vestiging van een klasseloze/communistische samenleving	1 1
21	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Oorzaken voor het succes van Hitler die uit de bron naar voren komen zijn, dat een groot deel van de Duitse bevolking (net als de industriëlen) meent dat Hitler (twee van de volgende): – de klassentegenstellingen zal overwinnen. – voor economisch herstel zal zorgen. – als leider van de NSDAP een aanvaardbare kanselier zal zijn / 'salonfähig' wordt.	
	per juiste oorzaak	1
22	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat: Je kunt twijfelen aan • de betrouwbaarheid van deze bron, omdat deze open brief van de industriëlen aan president Von Hindenburg is geschreven met het politieke doel Hitler aan de macht te brengen (wat hen op dat moment de beste optie lijkt) / hun eigen positie (bij het aan de macht komen van Hitler) veilig te stellen • de representativiteit van deze bron, omdat uit deze brief niet is op te maken hoe de industriëlen werkelijk over Hitler denken / industriëlen die lid zijn van de NSDAP deze brief niet ondertekend hebben	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
23	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is: Door de beschrijving van industriëlen als handlangers van Hitler, kan de DDR de politieke boodschap uitdragen dat de West-Duitse kapitalisten de 'erfgenamen van Hitler' zijn / de nazi's steunden.	
24	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is:	
	De Duitse censuur verbiedt publicatie van deze foto, omdat eruit blijkt dat het bewind de eigen bevolking/vrouwen en kinderen niet kan beschermen / de foto lijkt te verwijzen naar de Eerste Wereldoorlog (die fataal afliep)	1
	De geallieerden zullen deze foto niet gebruiken omdat hieruit blijkt dat de bombardementen burgers/vrouwen en kinderen treffen / de suggestie wordt gewekt dat er gifgas wordt gebruikt	1
25	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Volgens Behrendt bouwt de Oost-Duitse regering de muur omdat zij wil voorkomen dat Oost-Duitse burgers vluchten naar het Westen	1
	want hij beeldt de Oost-Duitse partijleider af als iemand die een Oost-Berlijner achter prikkeldraad zet/op gaat sluiten / alleen maar schaarste te bieden heeft	1
26	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is: Met het afbeelden van	
	"CCCP" op het machinegeweer van Ulbricht en	1
	het serveren van prikkeldraad	1
	geeft Behrendt aan dat de Oost-Duitse regering moet doen/doet (in Oost-Berlijn/de sovjetzone) wat de Sovjet-Unie opdraagt	1
	<i>Opmerking</i> <i>Alleen als er een relatie wordt gelegd tussen de verwijzing naar de prent en het westerse beeld worden scorepunten toegekend.</i>	
27	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is:	
	Tijdens de Praagse Lente dreigde Tsjecho-Slowakije zich los te maken uit het Oostblok	1
	In de Brezjev-doctrine werd bepaald dat de communistische landen in dit soort situaties mochten/moesten ingrijpen	1

Vraag	Antwoord	Scores

28 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Paul Conrad beeldt de (voor de Verenigde Staten rampzalig verlopen) Vietnamoorlog en het conflict in Angola af als geldverslindende Hollywood-producties, waaruit blijkt dat hij verwacht dat de Amerikaanse betrokkenheid in het conflict in Angola even rampzalig zal aflopen als die in Vietnam.

29 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Binnen Europa was tussen eind jaren 1960 en eind jaren 1970 sprake van ontspanning (detente), want de verdeling in invloedssferen werd in Europa geaccepteerd / er werd niet geprobeerd elkaars gebied in te nemen, wat bijvoorbeeld bleek uit de ondertekening van SALT-I 2
- Buiten Europa was tussen eind jaren 1960 en eind jaren 1970 geen sprake van ontspanning (geen detente), want buiten Europa waren er wel conflicten tussen de beide blokken, zoals in Zuidoost-Azië/Vietnam/Afrika/Angola 2

Opmerking

Alleen als een passend voorbeeld uit de genoemde periode wordt genoemd met een juist gebruik van het begrip detente, worden scorepunten toegekend.

30 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- De (toenemende welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot) ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen (of een omschrijving daarvan) leidden tot het ontstaan van een subcultuur onder jongeren die zich afzetten tegen oudere generaties (door het lange haar van de Beatles over te nemen) 1
- De toenemende welvaart (die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen of een omschrijving daarvan) leidde ertoe dat veel van deze jongeren eigen grammofoonplaten konden kopen (zoals de single van de Beatles) 1

Bronvermeldingen

- bron 1   ontleend aan: H.M. Beliën, Een geschiedenis van de Oude Wereld, Bronnen, Haarlem 1981, pag. 291-293
- bron 2   ontleend aan: Lewis Thorpe (ed.), Gregory of Tours, The History of the Franks, London 1974, pag. 125
- bron 3   ontleend aan: Richard Barber, Edward III and the Triumph of England, London 2013, pag. 188-189
- bron 4   ontleend aan: M. van Gelderen, The Dutch Revolt, Cambridge 1993, pag. 135-139
- bron 5   www.amsterdamsebinnenstad.nl/binnenstad/239/oz-voorburchwal-38-40.jpg
- bron 6   www.wijselijkonwetend.nl
- bron 7   Simon Schama, Burgers, Een kroniek van de Franse Revolutie, Amsterdam 1989, pag. 701
- bron 8   ontleend aan: E. Dimendberg e.a., The Weimar Republic Sourcebook, Berkeley, Los Angeles en London 1994, pag. 37
- bron 9   ontleend aan: Braunbuch, Kriegs- und Naziverbrecher in der Bundesrepublik, Berlin 1965 in <http://www.glasnost.de/hist/ns/eingabe.html>
- bron 10   <http://image.invaluable.com/housePhotos/Bassenge/40/281540/H0223-L14986298.jpg>
- bron 11   Koos van Weringh, Getekende Wereld, Amsterdam 1976, pag. 63
- bron 12   Paul Conrad, Drawn and Quartered, New York 1985, pag. 147